

Telkens opnieuw oorlog door gebrek aan politiek

Hannah Arendt, 2005, *Het zionisme bij nader inzien, inleiding en vertaling Hella Rottenberg, Mets & Schilt, Amsterdam, 188 p.*

De voorbije jaren is er heel wat werk van Hannah Arendt in vertaling verschenen. Bij de lectuur van Arendt treffen mij telkens weer de scherpte aan inzicht alsook de gedrevenheid waarmee ze gangbare ideeën over politiek en samenleving in vraag stelt. Ze is een denker bij uitstek die ‘aan het denken zet’. Daarom plan ik al langer een stuk over de redenen waarom groenen Arendt moeten lezen. Maar nu is er opnieuw oorlog in het Midden-Oosten, daarom deze aparte bespreking.

“De ‘zegevierende’ joden zouden gaan leven in een land dat omringd wordt door een geheel vijandige Arabische bevolking, in isolement binnen grenzen die voortdurend bedreigd worden, zozeer in beslag genomen door fysieke verdediging dat alle andere belangen en activiteiten erin verdrinken.” (p.113) De scherpte van Arendts vooruitziende blik, zoals die blijkt uit voorgaand citaat, maakt haar essays over het zionisme en de oprichting van de staat Israël nog steeds actueel. Een selectie uit die essays, die in 1978 gepubliceerd werden als *The Jew as Pariah*, verschijnen in voorliggend – overigens mooi uitgegeven - boek voor het eerst in een Nederlandse vertaling, voorafgegaan door een voortreffelijke inleiding en voorzien van een register van namen en begrippen.

Hannah Arendts (1906-1975) bemoeienis met de Joodse zaak is vooral bekend via haar boek over het proces tegen Eichmann in 1961 in Israël: *Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil* (1963) (in 2005 ook in vertaling

verschenen bij Atlas). Haar betrokkenheid bij het zionisme dateert al van 1930 toen ze in Berlijn woonde. Na Hitlers machtsovername in 1933 werd Arendt maatschappelijk actief, wat snel tot haar vlucht naar Frankrijk geleid heeft, waar ze ging werken voor een zionistische jeugdorganisatie. Na haar aankomst in New York in 1941 deed ze praktisch werk voor joodse vluchtelingen en werd ze actief als publicist. De essays uit deze bundel werden geschreven tussen 1945 en 1948. Door haar ontgoocheling over de oprichting van de staat Israël in datzelfde jaar staakte ze haar publicitaire strijd voor een vredelievend ‘joods vaderland’. Want daar was het haar om te doen, en dat hield een strenge afwijzing in van de idee van Herzl om het joodse vraagstuk op te lossen via het oprichten van een nationalistische staat. De gedachte van “een land zonder volk voor een volk zonder land” getuigt immers van weinig politiek realisme. “... als de niet-zionisten hadden willen handelen als echte realisten in de joodse politiek, zouden ze hebben moeten hameren (...) op de enige permanente werkelijkheid in de hele constellatie, te weten de aanwezigheid van Arabieren in Palestina.” (p.109), zo schreef ze kort voor de oprichting van de staat Israël. “Aldus is het evident dat op dit ogenblik en onder de huidige omstandigheden een joodse staat alleen kan worden opgericht ten koste van het joodse vaderland.” (p.114) Zelf verdedigde ze het idee van een regionaal federatief verband, en later van een binationale staat. Ze stond daarin niet alleen, en vond o.a. een geestesgenoot in Judah Magnes, de rector van de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem. Het probleem was op dat ogenblik echter dat door de gebeurtenissen van WOII de interne discussie – het boek geeft ook een beeld van het pluralisme binnen het zionisme – was stilgevallen, waarbij de strekking

die zich op Herzl baseerde het pleit had beslecht. In haar oordeel over die situatie zien we al belangrijke inzichten uit haar politieke filosofie verschijnen. “Een eenstemmige opinie is een erg onheilspellend verschijnsel en een van de kenmerken van onze moderne massatijd. (...) Van mening verschillen en zich ervan bewust zijn dat anderen anders denken over dezelfde kwestie behoedt ons voor die goden-zekerheid waarmee elke discussie wordt gesmoord en maatschappelijke betrekkingen worden teruggebracht tot die van een mierenhoop. Een eenstemmige publieke opinie neigt ertoe om degenen die anders zijn, fysiek uit te schakelen, want massale eenstemmigheid is niet het resultaat van overeenstemming, maar een uitdrukking van fanatisme en hysterie.” (p.105)

In een eerder essay had ze al die andere ‘goden-zekerheid’ bekritiseert, nl. als ‘uitverkoren volk’ een aparte plaats te hebben in de geschiedenis. Juist die houding heeft volgens Arendt de Joden belet om een politieke analyse te maken van het antisemitisme, en zich op een gepaste manier daartegen te verweren. En een joods nationalisme is volgens haar opnieuw een fout antwoord op een al ouder probleem. Niet alleen het historische belang en de actualiteit van de discussie die Arendt aangaat maken dit boek tot interessante lectuur. Het is vooral in de manier waarop een zich ontwikkelende politiek-filosofische visie de confrontatie aangaat met een weerbarstige realiteit dat deze essays van blijvende waarde zijn.

Jef Peeters

Lof van de hybridisering

Rik Pinxten en Koen De Munter, De culturele eeuw. Basisboek culturele antropologie, Houtekiet, Antwerpen/Amsterdam, 2006, 237 pp., ISBN 90 5240 887 4

“In welke wereld leven wij, en hoe moeten we de rol en de betekenis van cultuur daarin begrijpen? Kunnen of mogen wij manipuleren in culturele termen? Kunnen we iets anders doen?” (p. 209) Waar kan de culturele antropologie bijdragen tot een beter begrip van de mondiale transitieprocessen die in sterke mate de komende eeuw zullen bepalen? Die vragen vormen voor antropologen Koen De Munter en Rik Pinxten (beiden verbonden met de Universiteit Gent) de inzet van De culturele eeuw. Hun boek biedt een algemene (en nogal oppervlakkige en slordige)

introdactie in een reeks basisthema's van de culturele antropologie (ras, cultuur en identiteit, samenlevingsvormen, stedelijkheid, moderniteit, verhouding natuur en cultuur, verschillen in tijdsbeleving enz.), gelardeerd met heel wat concrete voorbeelden uit antropologisch onderzoek naar indianen in de Andes en in Noord-Amerika. Naast dit beschrijvende, wetenschappelijke perspectief, houden De Munter en Pinxten een pleidooi voor de waarden van de Verlichting en het (vrijzinnig) humanisme als een antwoord op de feitelijke diversiteit die onze samenleving kenmerkt. Die cultuurkritische subtekst verdient hier enige aandacht.

De antropologie die De Munter en Pinxten voorstaan is postkoloniaal van inslag en tracht “om de grotere context (de wereldmaatschappij) en de kleinere dynamieken (de regionale